

Grensoverschrijdende tewerkstelling in de Frans-Belgische metropool

Tanja Termote

Stafmedewerker WES Onderzoek & Advies
afdeling sociaal-economisch beleid

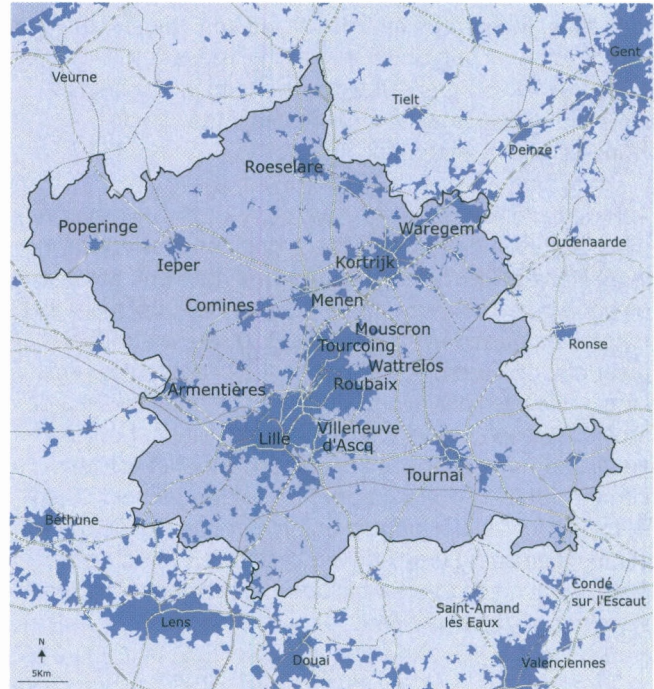
In dit artikel' bekijken we de voordelen van een grensoverschrijdende arbeidsmarkt en de hinder-palen voor het totstandkomen ervan in de Frans-Belgische metropool (zie kaart).

In een eerste paragraaf bespreken we de evolutie van de grensarbeid in de Frans-Belgische metropool. Paragraaf 2 toont het profiel van de grensarbeiders. In paragraaf 3 en 4 gaan we de motieven van werkgevers en werknemers na om over de grens te rekruteren respectievelijk te werken. Vervolgens worden enkele barrières van een grensoverschrijdende arbeidsmarkt toegelicht. In een laatste paragraaf bekijken we tenslotte de toekomst van een grensoverschrijdende arbeidsmarkt voor de Frans-Belgische metropool.

Grensarbeid in de Frans-Belgische metropool

Figuur 1 toont de evolutie van de grensarbeid in de Frans-Belgische metropool. De cijfers zijn afkomstig van het RIZIV. De Frans-Belgische metropool omvat zes arrondissementen

■ Afbakening van de Frans-Belgische metropool



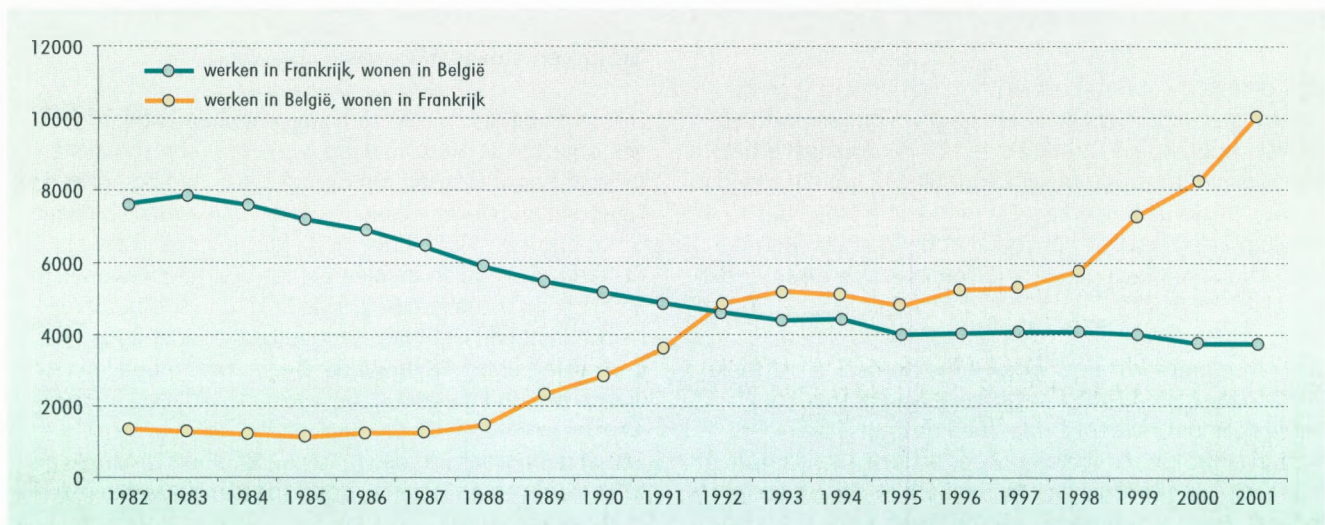
Bron: Grensoverschrijdend Atelier

namelijk Ieper, Kortrijk, Roeselare, Doornik, Moeskroen en Rijsel.

In 1982 werkten er in totaal 7.630 personen, woonachtig in de arrondissementen Ieper, Kortrijk, Roeselare, Moeskroen en Doornik, in Frankrijk. Meer dan de helft (53,3%) woonde in het arrondissement Moeskroen. Tussen 1982 en 2001 is deze grensarbeid gehalveerd. Momenteel gaan amper 3.731 mensen woonachtig in de Belgische arrondissementen van de metropool over de grens werken. In de omgekeerde richting, namelijk van Frankrijk naar België, doet zich een grote toename van de grensarbeid

figuur 1

Evolutie tussen 1982 en 2001 van de grensarbeid tussen de Belgische arrondissementen van de Frans-Belgische metropool en Frankrijk



voor. In 1982 gingen 1.378 personen woonachtig in Frankrijk naar de arrondissementen Ieper, Kortrijk, Roeselare, Moeskroen en Doornik werken. Vanaf het einde van de jaren tachtig is hun aantal sterk gestegen. In 2001 tellen we 10.064 grensarbeiders wonend in Frankrijk en werkend in de Belgische arrondissementen van de Frans-Belgische metropool.

Aan de hand van onderstaande cijfers kunnen we evenwel moeilijk stellen dat de grensoverschrijdende tewerkstelling in de Frans-Belgische metropool momenteel een grote omvang bereikt. De grensarbeid is nog steeds een beperkt fenomeen, niet alleen in de Frans-Belgische metropool maar ook op Europees vlak. Hoewel de Europese eenmaking het vrij verkeer tussen landen en de openheid van de arbeidsmarkten van verschillende regio's verder bevordert en dus een stimulans zou kunnen zijn voor het totstandkomen van grensoverschrijdende werkgelegenheid, lijken er toch nog veel knelpunten en barrières te zijn die ook in een eengemaakt Europa blijven bestaan als het gaat om grensoverschrijdende tewerkstelling. In paragraaf 5 komen we terug op deze barrières.

Het profiel van de grensarbeiders

Het profiel van de Franse en Belgische grensarbeiders verschilt sterk. Grensarbeid van Frankrijk naar België is vooral een mannelijke aangelegenheid terwijl de grensarbeid vanuit de Belgische arrondissementen van de Frans-Belgische metropool naar Frankrijk voor 40% uit vrouwen bestaat.

De Fransen die naar België komen werken hebben meestal een lagere leeftijd (70% is jonger dan 40 jaar). Van de grensarbeiders die van België naar Frankrijk gaan werken is daarentegen ongeveer 60% ouder dan 40 jaar.

De mensen die van Frankrijk naar België komen werken zijn hoofdzakelijk ofwel ongeschoolden, ofwel technisch geschoolde arbeiders. Er zijn weinig Franse bedienden en kaders die in België worden tewerkgesteld. De meeste Fransen worden tewerkgesteld via een interimcontract. Uitzendarbeid speelt momenteel een heel belangrijke rol in het grensoverschrijdend arbeidsmarktverkeer tussen Frankrijk en België.²

Wat betreft de grensarbeid richting Frankrijk, blijken de oudere grensarbeiders die reeds lang in Frankrijk werken vooral ongeschoolde arbeiders te zijn. Momenteel is het evenwel niet meer interessant voor Belgen om als arbeider in Frankrijk te gaan werken. De jongeren die nu naar Frankrijk gaan werken zijn vooral hoger geschoolden. Het statuut van kaderleden is in Frankrijk interessanter dan in België.

De Franse grensarbeiders worden momenteel in bijna alle West-Vlaamse industriële sectoren tewerkgesteld, dit in tegenstelling tot vroeger waar men de Franse arbeiders vooral aantrof in die sectoren waar de lonen het laagst lagen. Ook in Wallonië worden Fransen in diverse sectoren ingezet. Herstructureringen van de Waalse industrie heb-

ben geleid tot nieuwe kwalificatiebehoefte bij de bedrijven. Aan deze nieuwe eisen blijken relatief meer Franse arbeidskrachten te voldoen dan Waalse.

Motieven van werkgevers voor een grensoverschrijdende arbeidsmarkt

Belgische werkgevers rekruteren in eerste instantie over de grens omdat zij in de eigen regio geconfronteerd worden met een **krapte op de arbeidsmarkt**. Dit was de afgelopen jaren vooral het geval voor de West-Vlaamse bedrijven. Cijfers van EUROSTAT tonen aan dat West-Vlaanderen in 2000 een werkloosheidsgraad kende van amper 3,3%, terwijl Henegouwen geconfronteerd werd met een werkloosheidsgraad van 13,1% en Nord – Pas-de-Calais van 13,4%. De werkloosheidsgraad onder de jongeren lag in 2000 bovendien heel hoog in Nord – Pas-de-Calais, namelijk op 30%. De arbeidsmarktreserve in Noord-Frankrijk was dus groot. Het nijpend tekort aan ongeschoolde en technisch geschoolde arbeidskrachten in West-Vlaanderen en het overschot aan deze arbeidskrachten in Noord-Frankrijk zorgde er dan ook voor dat de West-Vlaamse werkgevers over de grens gingen rekruteren.

Vroeger gold ook voor de Franse bedrijven het motief van de arbeidsmarktcrapte in de eigen regio. Men deed toen ook een beroep op Belgen om het gebrek aan arbeidskrachten op te lossen. Belgen stonden bovendien gekend als goede en harde werkers. Nu werven Franse bedrijven vooral geschoolde Vlamingen aan voor hun betere **talenkennis** in vergelijking met de eigen Franse werknemers.

Voor hogere functies worden door werkgevers soms bewust buitenlanders ingezet, wegens hun **kennis van de markt over de grens**. Bepaalde firma's hebben bijvoorbeeld op hun commerciële dienst een Fransman voor de Franse markt en een Duitser voor de Duitse markt, ... Op die manier proberen zij commerciële voordelen te verwerven. In arbeidsplaatsen gaat het echter om een beperkt fenomeen. Om door te dringen op de Franse markt zullen Belgische bedrijven eerder een eigen filiaal oprichten in Frankrijk.

Motieven van werknemers

Franse en Belgische grensarbeiders hebben andere motieven om over de grens te gaan werken. De belangrijkste motivatie voor Fransen om over de grens te komen werken zijn de financiële aspecten. De lonen van arbeiders liggen bruto ongeveer 30% hoger in België in vergelijking met Frankrijk. Bovendien betalen grensarbeiders die wonen in Frankrijk en werken in België de Belgische sociale zekerheidsbijdragen (13,07%), die beduidend lager liggen dan de Franse (tussen 18 en 24%). Daarenboven betalen ze de Franse personenbelasting, die veel lager ligt dan in België.

Een ander motief van de Franse werknemers om in België te komen werken is dat zij **geen (passend) werk vinden in de eigen streek**. De arbeidsreserve is in Noord-Frankrijk

wel aan het dalen maar ze is in een aantal Noord-Franse regio's nog steeds groot. Franse grensarbeiders ervaren in België ook een **hogere werkzekerheid en stabiliteit** in vergelijking met Frankrijk. Veel Fransen zijn het beu om in een context van inkrimping te werken. Dit leidt tot meer spanningen en tot een slechtere werksfeer. Ze worden bovendien aangetrokken door bedrijven in West-Vlaanderen die meer geautomatiseerd zijn dan in Frankrijk, die een betere accommodatie hebben en werken met nieuwe, moderne materialen en apparatuur.

De grensarbeid van België naar Frankrijk is al een oud fenomeen, in tegenstelling tot de grensarbeid van Frankrijk richting België. Richting Frankrijk hebben we daarom te maken met twee groepen van grensarbeiders: een oude en een jonge generatie. De verschillen tussen beide groepen zijn groot.

Toen de oudere generatie van grensarbeiders op de arbeidsmarkt kwam, werden zij in de eigen regio geconfronteerd met een tekort aan werkgelegenheid. Bovendien was er een **'grensarbeiderstraditie'**: vader, grootvader en andere familieleden gingen ook naar Frankrijk werken of men was getrouwd met iemand uit Frankrijk. Voor deze generatie was het min of meer logisch dat zij ook naar Frankrijk gingen werken. Velen werden door hun ouders verplicht naar Frankrijk te gaan, omdat ze in die tijd in Frankrijk meer kindergeld kregen, en omdat de wisselkoers in hun voordeel speelde. De afstand naar het werk was bovendien kort.

De voordelen die deze oudere generatie toen kende door te gaan werken in Frankrijk zijn nu verdwenen. De meeste grensarbeiders van de oudere generatie zijn ontevreden met hun situatie en zeggen dat er alleen maar nadelen verbonden zijn aan hun statuut. Vooral op financieel vlak is er grote ontevredenheid.

Deze oudere generatie bouwde echter in Frankrijk een anciënniteit op en door deze anciënniteit hebben zij in Frankrijk bepaalde voordelen verworven die zij niet willen opgeven voor een job in België. De ontslagvergoeding in Frankrijk loopt bijvoorbeeld op met de anciënniteit en kan tot tien maanden loon bedragen bij grote anciënniteit. Als ze in Frankrijk blijven werken zullen ze ook een hoger pensioen krijgen. De pensioenleeftijd ligt er bovendien lager dan in België (60 jaar in Frankrijk tegenover 65 jaar in België). Sommigen zijn ook van mening dat ze als oudere, ongeschoolde arbeider geen werk meer zouden vinden in België. Ook de afstand speelt een rol. De meeste mensen werken dichtbij huis en dat is een belangrijk voordeel. In Frankrijk wordt ook met andere machines en andere technologie gewerkt dan in België. Het werkritme ligt er over het algemeen ook lager, hoewel hierin de laatste jaren verandering gekomen is.

Jongeren die naar Frankrijk gaan werken worden hoofdzakelijk aangetrokken door Belgische bedrijven in Noord-Frankrijk. De lonen die deze bedrijven uitbetalen zijn vergelijkbaar met de Belgische lonen. De motivatie van deze jongeren is verschillend. Voor sommigen is het puur

toevallig dat men over de grens gaat werken. Anderen willen in een internationaal bedrijf werken en andere culturen leren kennen. Werken in Frankrijk is voor hen verruimend. Bovendien leert men de Franse taal beter beheersen. Nog anderen werkten vroeger in België maar werden door dat bedrijf naar een vestiging in Frankrijk gedetacheerd. Vooral door de goede talenkennis van Vlaamse geschoolde werknemers zijn zij gegeerd door internationale bedrijven in Noord-Frankrijk. Geschoolde werknemers hebben bovendien dikwijls een interessanter statuut in Frankrijk dan in België. De salarissen van hoger geschoold en leidinggevend personeel blijken in Frankrijk ook hoger te liggen.

Knelpunten verbonden aan een grensoverschrijdende arbeidsmarkt

Naast de motieven om grensoverschrijdend te werken of te rekruteren, worden werknemers, werkgevers en bemiddelaars geconfronteerd met tal van knelpunten en problemen. Daar waar het financiële aspect de belangrijkste drijfveer

zicht op [NOORD]zee

tijdschriften
jaarverslagen

manuels
corporate identity
newsletters
folders
boeken
catalogi
prijstijsten
drukwerk binnenhuis-
inrichting

Is het de zuurstofrijke Noordzeelucht of de voortdurende deining van de golven? Of komt het door de ongreepbare horizon? Feit is dat Goekint Graphics uit Oostende, reeds drie generaties lang, elke dag opnieuw zijn grenzen verlegt. Grafische communicatie is onze corebusiness. Van ontwerp tot postklaar pakket, in elk stadium profileert Goekint Graphics zich dynamisch als een geïntegreerd grafisch bedrijf dat de nieuwste technologieën implementeert. Voeg daarbij de integrale kwaliteitszorg door een uitgezocht team van medewerkers en u weet meteen waarom Goekint Graphics u een zee van grafische oplossingen biedt. En dat hoort ook zo, bij een drukkerij aan de kust...

GOEKINT
GRAPHICS

Goekint Graphics - Industriezone 2 - B-8400 Oostende
Tel. 059-51 43 43 - Fax 059-51 44 43
e-mail: techcomm@goekint.be



■ Om over de grens te gaan werken, heb je een wagen nodig.

blijkt te zijn voor Fransen om naar België te komen werken, blijkt de financiële benadeling, namelijk lagere lonen (behalve voor hoger geschoold en leidinggevend personeel) en hogere sociale zekerheidsbijdragen van Belgen die naar Frankrijk gaan werken één van de belangrijkste remmende factoren voor de grensarbeid richting Frankrijk te zijn.

Bekijken we de niet-financiële hinderpalen dan blijkt vooral het **taalprobleem** een knelpunt te zijn. Daarnaast doen er zich belangrijke **problemen voor op het vlak van sociale zekerheid**. Naast verschillen in de hoogte van de sociale zekerheidsbijdragen doen zich, door het niet afgestemd zijn van de nationale wetgevingen op Europees niveau, nog andere knelpunten voor grensarbeiders op het vlak van sociale zekerheid voor, onder meer:

- *knelpunten voor de grensarbeider woonachtig in Frankrijk en tewerkgesteld in België:*
 - grensarbeiders die wonen in Frankrijk en werken in België kunnen geen **loopbaanonderbreking** aanvragen;
 - grensarbeiders woonachtig in Frankrijk en tewerkgesteld in België hebben **geen recht op een geboortepremie**;
- *knelpunten voor de grensarbeider woonachtig in België en tewerkgesteld in Frankrijk:*
 - **verschillen in de regeling voor kinderbijslag**;
 - Belgische grensarbeiders in Frankrijk hebben geen recht op **ouderschapsverlof**;
- *gemeenschappelijke knelpunten:*
 - **verschillen** tussen het Frans en Belgisch sociale zekerheidsstelsel **voor wat betreft de toekenningscriteria voor bepaalde uitkeringen** (bijvoorbeeld invaliditeit en pensioen). Invaliditeitsgraden worden bijvoorbeeld in de twee landen verschillend beoordeeld;
 - grensarbeiders die wonen in België en werken in Frankrijk kunnen niet genieten van een **brugpensioen** omdat ze niet in Frankrijk verbleven tijdens hun tewerkstelling. Hetzelfde geldt voor grensarbeiders woonachtig in Frankrijk en tewerkgesteld in België;
 - Belgische en Franse grensarbeiders en hun gezinsleden hebben recht op **gezondheidszorg** in het buitenland.

Gepensioneerde grensarbeiders en hun gezinsleden kunnen hier echter geen aanspraak meer op maken.

Naast taalproblemen en problemen op het vlak van sociale zekerheid, kunnen ook **mentaliteitsverschillen** tussen Fransen en Belgen als negatief worden ervaren. Dikwijls is het moeilijk voor een Fransman om aanvaard te worden door een groep Belgen of omgekeerd. Toch kan men leren uit de verschillen tussen Fransen en Belgen. Sommige Belgische grensarbeiders in Frankrijk ervaren bijvoorbeeld heel positieve elementen in de mentaliteit van Fransen: zij zijn bijvoorbeeld 'veel vriendelijker en minder individualistisch, hebben meer groepsgevoel'. Daarentegen kunnen de Belgen de Fransen 'zin voor kwaliteit, voor organisatie, voor het nakomen van afspraken' bijbrengen.

Ook **mobilititeit** vormt een probleem. De afstand tussen Noord-Frankrijk en Henegouwen of West-Vlaanderen is relatief beperkt. Fransen blijken bovendien veel mobieler en flexibeler dan Belgen. Een afstand van 30 kilometer woon-werkverkeer is voor hen geen probleem. Problematisch is wel dat veel Fransen niet beschikken over een wagen en financieel geen mogelijkheden hebben om zich van bij de aanvang van het werk een wagen aan te schaffen. Vermits het openbaar vervoer vanuit Noord-Frankrijk naar België nagenoeg onbestaande is en vermits veel jobs ook ploegenwerk inhouden, is het beschikken over een wagen een vereiste om over de grens te komen werken.

Een ander probleem is de **houding van de vakbonden**. Vakbonden zijn in principe wel voor het vrij verkeer van werknemers maar willen toch zoveel mogelijk mensen uit de eigen streek in het bedrijf. Op de werkvloer zijn er immers soms problemen: communicatieproblemen, problemen met Fransen omdat zij meer bereid zijn tot overuren en omdat zij netto ook meer overhouden van hun loon. Sommige vakbonden vrezen ook voor hun macht als er te veel Fransen in het bedrijf werken. Vooral Waalse vakbonden hebben het moeilijk met Franse grensarbeid.

Toekomst van de grensoverschrijdende arbeidsmarkt in de Frans-Belgische metropool

De vraag rijst of de situatie die zich nu voordoet, namelijk een toename van de grensarbeid vanuit Frankrijk naar België en een stabilisatie of lichte daling in de andere richting, een blijvend fenomeen zal zijn. Op deze vraag is moeilijk te antwoorden. Een deel van de grensarbeid is duidelijk conjunctuurgebonden. De voorbije jaren waren er arbeidstekorten in België die massaal werden opgevangen door een instroom van Fransen. Een neerwaartse beweging van de conjunctuur remt deze instroom evenwel af.

Een andere component van de grensarbeid is niet conjunctuurgevoelig maar eerder structureel van aard. In België kent men een structureel tekort aan technisch geschoolde arbeidskrachten. De Belgische bedrijven hebben sterk geautomatiseerd en enorme investeringen gedaan. Er worden steeds meer ploegen ingeschakeld in het productieproces. Hierdoor heeft men steeds meer goede technisch geschoolde arbeidskrachten nodig. De instroom in het technisch onderwijs in België blijft evenwel zwak. Zolang het technisch onderwijs niet geherwaardeerd wordt zal het tekort aan technisch geschoolde arbeidskrachten toenemen en zal dit tekort moeten ingevuld worden door werkkrachten van elders.

Een andere niet-conjunctuurgebonden component van grensarbeid is het verschil in sociale zekerheid dat bestaat tussen Frankrijk en België en dat ervoor zorgt dat, onafhankelijk van de conjuncturele situatie in de regio's, Fransen er voordeel bij halen om in België te gaan werken. De toekomst van de grensarbeid is dus gedeeltelijk afhankelijk van de mate waarin de sociale zekerheidssystemen op elkaar afgestemd zullen worden. De vraag is ook of er op andere vlakken (onderwijs, cultuur, ...) meer samengewerkt zal worden in de Frans-Belgische metropool, ... zodat er op die manier meer toenadering kan komen tussen de regio's.

Het is dus moeilijk om de toekomstige evolutie van de grensoverschrijdende tewerkstelling in de Frans-Belgische metropool te voorspellen. Toch kunnen we vermoeden dat met de komst van de Euro de verschillen in de lonen tussen Frankrijk en België zichtbaarder zullen worden. Willen de Noord-Franse bedrijven nog Franse arbeidskrachten aantrekken en behouden, dan zullen zij verplicht worden hun lonen op te trekken. We verwachten dan ook geen verdere toename van de loonverschillen tussen België en Frankrijk, maar eerder een vernauwing van de bestaande gap en dus een vermindering van één van de belangrijkste incentives om over de grens te gaan werken.

- 1 Dit artikel is een samenvatting van een onderzoek dat WES heeft uitgevoerd in opdracht van het Grensoverschrijdend Atelier, in het kader van het project Grootstad. Dit project is opgestart door de GPCI (Grensoverschrijdende Permanente Conferentie van Intercommunales), bestaande uit: Rijsel métropole Communauté urbaine, IDETA, IEG, LEIEDAL en WVI) en de Agence de développement et d'urbanisme. Het project "Grootstad" neemt de vorm aan van een Grensoverschrijdend Ontwikkelings- en Ordeningsschema. Het grensoverschrijdend schema werkt op twee niveaus. Het produceert een globale visie en strategie en doet voorstellen voor concrete acties. Het project krijgt financiële steun van Europa. De projectpartners, de Vlaamse en Waalse gewesten en de provincie West-Vlaanderen dragen ook bij tot zijn financiering. Voor het volledig onderzoek verwijzen we naar: WES, 'De ontgrenzing van de arbeidsmarkt', De Cahiers van het Grensoverschrijdend Atelier, nr. 14, 114 blz.
- 2 Om dit te illustreren geven we een aantal cijfers van Randstad Interlabor. Tussen januari en september 2000 hebben de kantoren van deze organisatie in de Belgische grensregio van Veurne tot en met Doornik 1.700 Fransen tewerkgesteld via een interimcontract. Als je weet dat Randstad Interlabor ongeveer een vijfde van de uitzendmarkt in deze regio bestrijkt, kunnen we het totaal aantal Franse uitzendkrachten in deze regio en in deze periode op 8.500 schatten. In de regio van Veurne tot Doornik gebeurde in 2000 meer dan 40% van de inschrijvingen in de kantoren van Randstad Interlabor door Fransen. In Kortrijk is dit 35%, in Menen 60% en in Moeskroen 65%.

Brusselle Enterprises nv

Westendelaan 1, 8620 Nieuwpoort

Tel. 058/23.25.13

Fax 058/23.05.76

Aanneming van draai-, frees-, slijp- en kotterwerk,
zowel conventioneel als op CNC-machines
Vol- en halfautomatisch lassen